

Резильєнтність і стійкість економіки: ключові теоретико-практичні нарративи та воєнно-економічні уроки

Resilience and Sustainability: Key Theoretical-Practical Narratives and War-Economic Lessons

Олег Семененко^A

Corresponding author: д. військ. наук, професор, заступник начальника науково-дослідного інституту з наукової роботи, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0001-6477-3414

Марина Абрамова^A

к. екон. н., старший дослідник, старший науковий співробітник, e-mail: elaira3@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7644-9988

Олег Тарасов^B

к. військ. н., доцент, Кафедра військової підготовки, e-mail: tarasovo@ukr.net, ORCID: 0000-0002-6763-8653

Сергій Митченко^C

доктор філософії, доцент кафедри стратегії національної безпеки та оборони, e-mail: serhii.mytchenko@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3711-2033

Роман Дзюбчук^D

к. тех. наук, старший науковий співробітник, професор кафедри факультету лідерства, e-mail: rd_zt@ukr.net, ORCID: 0000-0001-6224-456X

Денис Фомкін^F

науковий співробітник, e-mail: dfomkin@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0128-9355

Oleh Semenenko^A

Corresponding author: Dr of military Sciences, Professor, deputy head of the Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine for scientific work, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0001-6477-3414

Maryna Abramova^A

Candidate of Economic Sciences, Senior Researcher, Senior Research Fellow, e-mail: Elaira3@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7644-9988

Oleh Tarasov^B

Candidate of Military Sciences, Associate Professor, e-mail: tarasovo@ukr.net, ORCID: 0000-0002-6763-8653

Serhii Mytchenko^C

Doctor of Philosophy, Associate Professor of the Department of National Security and Defense Strategy, e-mail: serhii.mytchenko@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3711-2033

Roman Dziubchuk^D

Candidate of Technical Sciences, Senior Researcher, Professor, Department of Leadership, e-mail: rd_zt@ukr.net, ORCID: 0000-0001-6224-456X

Denys Fomkin^F

науковий співробітник, e-mail: dfomkin@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0128-9355

^A Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України, Київ, Україна

^B Кафедра військової підготовки Національного авіаційного університету, Київ, Україна

^C Національний університет оборони України, м. Київ, Україна

^D Житомирський військовий інститут імені С.П. Корольова, Житомир, Україна

^F Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут, Київ, Україна

^A Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine, Kyiv, Ukraine

^B Department of Military Training of the National Aviation University, Kyiv, Ukraine

^C National Defense University of Ukraine, Kyiv, Ukraine

^D Korolyov Zhytomyr military institute, Zhytomyr, Ukraine

^F Military Institute of Telecommunications and Informatization named after Heroes of Kruty, Kyiv, Ukraine

Received: April 20, 2025 | Revised: April 28, 2025 | Accepted: April 30, 2025

DOI: 10.33445/sds.2025.15.2.24

Мета роботи: аналіз ключових теоретичних аспектів використання понятійних апаратів “стійкості” та “резильєнтності” економіки, їх взаємозв'язку та впливу на здатність економічних систем адаптуватися до змін і відновлюватися після криз.

Метод дослідження: аналізу; синтезу; порівняння; формалізації та оцінювання матеріалу; абстрагування та кон'юнктурного аналізу (мислення).

Результати дослідження: встановлено, що “резильєнтність” економіки є динамічним процесом, який забезпечує швидке відновлення національного господарства після шоків шляхом адаптації та структурних змін, тоді як “стійкість” економіки відображає здатність системи протистояти зовнішнім потрясінням без суттєвої трансформації; також визначено, що їх поєднання є критичним для підтримки воєнної могутності (ВМ) держав та забезпечення довгострокового економічного розвитку, а також висвітлено, що розвиток транснаціональних процесів може як сприяти відновленню (резильєнтності), так і створювати додаткові ризики стабільному розвитку ВМ.

Теоретична цінність дослідження: полягає в уточненні концептуальних відмінностей між понятійними апаратами “стійкості” та “резильєнтності” економіки, розкритті їх взаємодії, у контексті адаптації до криз та відновлення економічного потенціалу, а також у визначенні ключових чинників, що сприяють довгостроковій стабільності та розвитку економік.

Тип статті: теоретичний, описовий, практичний, методичний.

Purpose: to analyse the main theoretical aspects of the formation of the conceptual apparatus of “sustainability” and “resilience” of the economy, their interrelationship and their impact on the ability of economic systems to adapt to change and recover from crises.

Method: analysis; synthesis; comparison; formalization and evaluation of the material; abstraction and conjunctural analysis (thinking).

Findings: the authors notes that the “resilience” of the economy is a dynamic process that ensures rapid recovery of the national economy aftershocks through adaptation and structural changes, while the “sustainability” of the economy reflects the ability of the system to withstand external shocks without significant transformation; he also notes that their combination is crucial for maintaining the military power of states and ensuring long-term economic development, and emphasizes that the development of transnational processes can contribute both to recovery (resilience) and to sustainability (sustainability).

Theoretical implications: is to clarify the conceptual differences between the conceptual apparatus of “sustainability” and “resilience” of the economy, to reveal their interaction in the context of crisis adaptation and recovery of economic potential, and to identify key factors that contribute to the long-term stability and development of economies.

Paper type: theoretical, descriptive, practical, methodical.

Ключові слова: резильєнтність, стійкість, транснаціональні процеси, воєнна могутність, відновлення, економіка, розвиток.

Key words: resilience, sustainability, transnational processes, military power, recovery, economy, development.

Вступ

Нині національні господарства функціонують в умовах динамічних змін та глобальних викликів, що вимагає від них спроможності не лише протистояти зовнішнім змінам, а й швидко адаптуватися до нових умов. Тому розуміння розмежування специфіки “стійкості” та “резильєнтності” економік стають ключовими для аналізу визначення механізмів економічного відновлення та забезпечення довгострокової стабільності. А дослідження цих категорій дозволяє визначити напрямки, що сприяють економічній адаптивності, та формулюванню ефективних стратегем подолання кризових ситуацій. Особливу увагу варто приділити зв'язку між економічною резильєнтністю та ВМ держави, що є критично важливим у сучасному геополітичному контексті впливу російсько-української війни на регіональну стабільність.

Теоретичні основи дослідження

Дослідження понятійного апарату “resilience” (відновлення) та “sustainability” (стійкості) набули значного поширення у багатьох наукових дисциплінах, зокрема в екології, економіці, соціології, психології та управлінні. Теоретичні основи цих концепцій закладалися поступово, об'єднуючи знання з різних галузей для розуміння механізмів адаптації, відновлення та довготривалого функціонування систем.

“Resilience”, зазвичай, розглядається в контексті здатності систем (природних, соціальних, економічних) адаптуватися до змін, зберігаючи свої ключові функції. Вперше цей термін широко почав використовуватися в екології завдяки роботам К. Голлінга у 1970-х роках. Надалі концепція поширилася на інші сфери, наприклад, у соціальних науках “resilience” описує, як спільноти або окремі особи долають кризи та адаптуються до нових умов. “Sustainability”, своєю чергою, розглядається як здатність систем підтримувати стабільний стан у довготривалій перспективі, не виснажуючи природні ресурси та не порушуючи рівновагу між соціальними, економічними та екологічними потребами. Концепція набрала актуальності після публікації доповіді “Наше спільне майбутнє” (1987), де було сформульовано визначення сталого розвитку. Дослідження цих двох концепцій мають велике значення для управління ризиками, екологічної політики, урбаністики та економічного розвитку. “Resilience” та “sustainability” часто взаємопов'язані: перша забезпечує адаптивність у короткостроковій перспективі, а друга – стабільність у довгостроковій. Вивчення цих категорій дозволяє створювати більш ефективні стратегії розвитку суспільств, бізнесу та природних систем, що є особливо важливим в умовах глобальних криз та кліматичних змін.

Постановка проблеми

Дослідження стійкості та відновлення економіки є важливими етапами для забезпечення довгострокового зростання, мінімізації наслідків криз та розробки ефективних стратегій економічного розвитку. Сьогодні постає необхідність розмежування понять “стійкості” та “резильєнтності” у контексті дослідження економічних процесів, оскільки в науковій літературі та практиці ці терміни часто використовуються взаємозамінно, хоча мають різне значення. Тому потреба у формуванні цілісного підходу до аналізу резильєнтності економіки, яка, на відміну від стійкості, передбачає не просто здатність протистояти зовнішнім впливам, а й активне пристосування до нових умов спрямована на визначення ключових факторів, що впливають на здатність економіки до швидкого відновлення, а також аналіз їх взаємозв'язку з ВМ держави. Таким чином, є доцільним дослідити специфіку застосування термінології резильєнтності економіки у контексті сучасних викликів та загроз, включаючи глобальні кризи, структурні трансформації та адаптацію до змінних економічних умов.

Результати

Для розкриття понятійного апарату “резильєнтності” є доцільним звернути увагу на те, що розуміння структурних і граматичних відмінностей між англійською та українською мовами є вирішальним для ефективного перекладу, особливо коли йдеться про спеціалізовану термінологію. Орієнтування у відсутності прямих еквівалентів для спеціалізованої або новоствореної термінології є ще однією серйозною проблемою, тому в деяких випадках англомовні терміни не мають прямого перекладу, що змушує перекладачів створювати нові понятійні апарати українською мовою або адаптувати існуючі відповідно до контексту. Наприклад, “оборонний менеджмент” та “оборонне управління” англійською мовою звучать однаково – “defense management”, однак відповідно до реалій України – це два різних за суттю процеси. Такі адаптації потребують глибокого розуміння вихідної та цільової мов, а також предмета, щоб гарантувати, що нові або змінені терміни точно відображали необхідне значення.

Щодо поняття “резильєнтності” – її концепцію в 1973 р. було запропоновано С. Холлінгом як основу для екологічних досліджень, але з часом її стали застосовувати до соціальних та економічних сфер, хоча, як відмічає Дж. Сімі, узгодженої й однозначної операційної концепції досі не існує та поняття “резильєнтності” є близьким до таких понять, як “стійкість”, “стабільність”, “опір”, але основний його зміст пов’язаний з “пружністю”, “еластичністю”, “гнучкістю” та зазвичай відображає швидкість, з якою система повертається у свій початковий стан після удару (шоку), поглинає негативні імпульси (табл. 1).

Наприклад, К. Холлінг поняття “резильєнтності” трактує як показник динаміки, що відображає швидкість, з якою система повертається в стабільний стан після шоку. Е. Вернер розглядає його як здатність будь-якої системи, яка перебувала у кризовому стані, до постшокового відновлення та адаптації до середовища, що змінилося. С. Халагейт визначає сутність “резильєнтності” як забезпечення знаходження системи у стані стабільності, стійкості, невразливості. Дж. Брістоу розуміє резильєнтність як збереження можливостей для подальшого розвитку. Натомість Д. Маккінон впевнений, що це здатність системи поглинути збурення та реорганізуватися під час змін, щоб зберегти свої функції, структуру, ідентичність та зворотні зв’язки.

Отже, зазвичай “резильєнтність” розглядається як потенціал системи для збереження її конфігурацій і функцій, а також здатність структури до самореорганізації. Згідно з визначенням, що було надано Р. Вінком, “резильєнтність” розглядається як здатність уникати криз, протистояти їм або адаптуватися до них і допомогти стати можливостями, необхідними того, щоб впоратися з негативним шоком і несприятливими умовами. Е. Браун визначав “резильєнтність” як внутрішню властивість системи до протистояння зовнішнім ризикам, що створені глобальними потоками інвестицій, екологічними та економічними кризами. У стратегічних документах таких міжнародних організацій, як ОЕСР, ЄС, ООН та ін., сутність поняття “резильєнтність” трактується як визначальна ознака безпеки в ситуації потрясінь, а також як здатність рекомбінувати ресурси для досягнення динамічної рівноваги на старому або на новому рівні розвитку, порушеної спонтанними внутрішніми або зовнішніми шоками.

Аналізуючи наведені визначення сутності поняття “резильєнтність”, можна виділити два підходи до його розуміння. За першим підходом “резильєнтність”, розглядається, як повернення до вже існуючої точки рівноваги; за другим – як постійна адаптація до мінливих умов. Критерієм резильєнтності за першим підходом є норма повернення в початковий стан (значну роль у цьому процесі відіграє “сила” шоку – інтенсивність і тривалість впливу на економічну систему), за другим підходом – еластичність економічної системи. Але обидва підходи визначають, що резильєнтність передбачає внутрішню здатність економічної системи змінюватися (“згинатися”) та відновлюватися після негативного впливу (шоку) внаслідок структурної адаптації (рис. 1).

Таблиця 1 – Еволюція понятійного апарату “резильентності” (“resilience”) у світовій практиці

Автор(-и), рік	Сутність поняття
М. Раттер, 1985	Феномен взаємодії захисних факторів, факторів ризику (індивідуальних, сімейних і соціокультурних впливів)
Е. Вернер, 1993	Балансування факторів ризику та захисних факторів
А. Міллер, 2003	Здатність швидко відновлювати ресурси
Г. Бонанно, 2004	Динамічний процес встановлення позитивної адаптації в контексті несприятливих явищ; адаптація ресурсів до мінливих обставин і непередбачених умов навколишнього середовища
Г. Річардсон, 2007	Процес боротьби з шоками, змінами та несприятливими факторами
L. Briguillo, 2006	Здатність економіки відновлюватися або адаптуватися до впливу несприятливих потрясінь
R. Дюваль, 2007	Здатність економіки підтримувати обсяги виробництва близькими до потенційних у відповідь на шоки та потрясіння
I. Роза, 2007	Здатність системи підтримувати функціонування в умовах шоку
А. Хілл, 2008	Здатність економіки успішно відновлюватися після потрясінь, які викликають або уповільнення зростання, або його істотно обмежують
R. Мартін., 2012	Здатність економіки у відповідь на потрясіння адаптувати свою структуру за допомогою підтримки прийнятеного зростання виробництва, зайнятості та добробуту з плином часу
I. Роуз, А. Краусманн, 2013	Здатність економіки до швидкого відновлення після шоку
N. Хендерсон, 2013	Внутрішні захисні фактори, що сприяють підвищенню стійкості
D. Маккіннон, К. Д. Деріксон, 2013	Фундаментальна основа того, як найкраще підтримувати функціонування існуючої системи перед обличчям зовнішніх проблем
D. Де Вертей, О. Голубчиков, 2016	Здатність підтримувати альтернативні та вже існуючі практики, зачерпувати виживання, діючи як попередник до трансформаційних дій, шоків
С. Галагейт, 2016	На макрорівні визначається як комбінація миттєвої стійкості, тобто здатності обмежити суму негайних втрат доходу заданою сумою втрати капіталу, та динамічної стійкості, тобто здатності швидко відновлюватися; швидко поглинати удари та відновлювати характеристики системи
OECD, SIDA, 2017	Здатність системи перебудовувати свої елементи та ключові ресурси мобільним способом для досягнення динамічної стійкості на новому рівні розвитку як відповідь на раптові внутрішні або зовнішні збурення
Ш. Аккерман, 2019	Здатність і тенденція “приходити в норму”
Н. Смородинська, V. Малигін, 2021	Новий підхід до забезпечення стійкості національних економік в умовах входження світу в епоху складності, нелінійності та радикальної невизначеності
Cambridge Business English Dictionary, 2022	Здатність швидко повертатися до попереднього позитивного стану після проблем
Oxford Advanced Learner's Dictionary, 2022	Здатність людей або речей швидко відновлюватися після чогось неприємного, такого як шок тощо

Джерело: узагальнено на основі [1 – 24]

Якщо стан стійкості економічної системи можна розглядати як дії передподієвого характеру, що спрямовані на нівелювання чи “пом’якшення” наслідків майбутніх криз. Тоді, “резильентність” – це властивість економічної системи, яка має постподієвий характер, що дозволяє поглинати або пом’якшувати втрати, перелаштовувати, відновлювати її стан завдяки внутрішнім адаптивним властивостям після впливу шоків різного характеру.

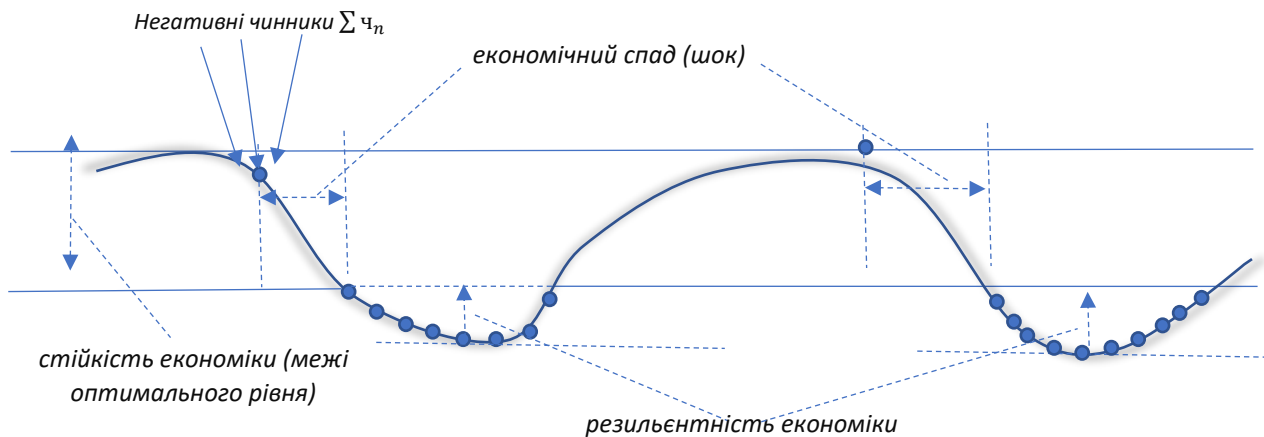


Рисунок 1 – Схематичне відображення реакції економіки на вплив негативних чинників ззовні – економічна резильєнтність (“economic resilience”)

Джерело: позиція авторів

Наведене вище визначення поняття “резильєнтність” дозволяє виділити дві групи чинників усередині самої системи, що її забезпечують:

“природні” чинники економічної системи: структура економіки, стан і тенденції її розвитку, ресурсний потенціал, здатність замінювати втрачені ресурси, стан та особливості ринку праці, здатність промислових ринків перерозподіляти ресурси та ін.;

“набуті” чинники, що характеризують адаптивність економічної системи: здатність пом’якшувати наслідки шоків та кризових ситуацій завдяки додатковим зусиллям (наприклад, державній політиці, національній інноваційній системі, наявному фінансуванню та ін.).

В даній роботі “резильєнтність економіки” розглядається як здатність відновлення спроможностей економік країн досягти меж оптимального рівня свого функціонування за рахунок власних фінансових, матеріальних та виробничих можливостей.

Однак разом із резильєнтністю економіки виділяють й її стійкість. Вона відіграє ключову роль у зміцненні потенціалу національної безпеки, забезпечуючи міцний фундамент для оборонного сектору країни. За стійкої економіки зберігається доступ до ресурсів, необхідних для підтримки і модернізації військової інфраструктури. Це дозволяє фінансувати та інвестувати в оборонні технології на достатньому рівні, здійснювати підготовку особового складу та стратегічні операції, тим самим зміцнюючи національну безпеку. Крім того, економічна стійкість часто призводить до політичної стабільності, яка є не менш важливою для підтримання надійної оборонної системи. Політична стабільність зменшує ймовірність внутрішніх конфліктів і забезпечує чіткий стратегічний напрямок оборонної політики. По суті, стійка економіка створює середовище, в якому може процвітати національна безпека, таким чином посилюючи взаємозв’язок між економічним відновленням і підвищенням ВМ країни.

Із-за наявної проблематики розмежування понять “стійкості” та “резильєнтності” у вітчизняному науковому світі пропонується звернутися до першоджерел, а саме тлумачень мовних понять (табл. 2).

Отже якщо брати за основу поняття, що використовується дослідниками University of Cambridge, а також Oxford University у сфері економіки та бізнесу, тоді терміну “resilience” (“здатності швидко повертатися до попереднього позитивного стану після проблем” та “здатність людей або речей швидко відновлюватися після чогось неприємного”) більш притаманний переклад “відновлення” в українській інтерпретації.

Таблиця 2 – Понятійний апарат “стійкості” (“sustainability”) у світовій практиці

Автор(-и), рік	Сутність поняття
Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus, 2002	ситуація, в якій навряд чи щось переміститься або зміниться, стан міцно фіксований або малоймовірний рух або зміна
Тлумачний словник української мови: у 2 т., 2000	Здатний твердо стояти, триматися, не падаючи, не коливаючись; протилежне хисткий
Український тлумачний словник, 1997	Здатність зберігати первісний стан рівноваги при дії на них зовнішніх сил
Сучасний тлумачний словник української мови, 2009	Сталий, усталений, незмінний, повсякчасний, завсідний, твердий, тривкий, тривалий, витривалий, непохитний
Словник української мови у 20 томах, 2010–2023	Здатний зберігати даний стан, незважаючи на дію різних сил; не схильний до коливань, постійний, стійкий

Джерело: узагальнено на основі [24 – 33]

Складний зв'язок між економічною стійкістю та підвищенням ВМ був предметом значного інтересу серед науковців. На збереження економічної стійкості позитивно має вплив низький рівень інфляції, безробіття та збалансованість бюджету, які разом сприяють розвитку середовища для залучення інвестицій. Її забезпечення має першочергове значення для створення міцної військової влади, оскільки забезпечує фінансову основу, необхідну для належного фінансування оборонних витрат і нарощення військового потенціалу (рис. 2).

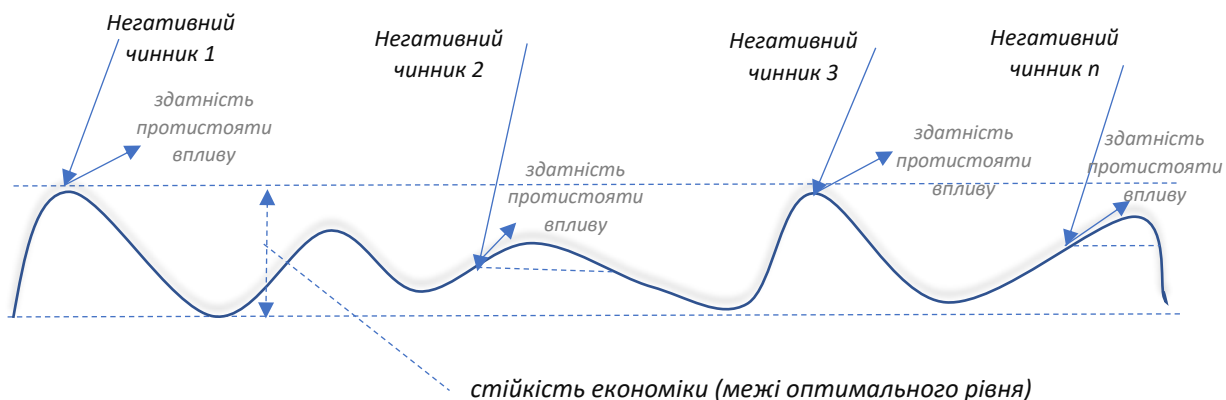


Рисунок 2 – Схематичне відображення реакції економіки на вплив негативних чинників ззовні – економічна стійкість (“economic sustainability”).

Джерело: позиція авторів

Економічне зростання безпосередньо залежить і від здатності інвестувати у власні ЗС, закуповуючи передові технології та підтримуючи боєготовність для забезпечення обороноздатності країни. Наприклад, протягом 1950-х і 1960-х років США пережили значне економічне зростання, що дозволило отримати безпрецедентне військове фінансування, що призвело до створення передового технологічного арсеналу, включаючи розробку ядерної зброї та авіації. Подібним чином військовий розвиток Радянського Союзу під час “холодної війни” був підтриманий його масштабними зусиллями з індустріалізації. Однак надзвичайно важливо визнати, що економічна стійкість не може ґрунтуватися лише на багатстві, її забезпечення також вимагає ефективного політичного управління та розумної фіскальної політики, яка визначає пріоритетні витрати на оборону.

Вплив економічних ресурсів на обсяги військового фінансування додатково ілюструють такі країни, як Німеччина та Японія, які після Другої світової війни відбудували свої економіки та згодом створили сильні, на той час, військові сили. Економічна стійкість цих країн, яка характеризувалася потужними промисловими секторами та технологічними інноваціями, заклала основу для оборонного потенціалу, який можна було мобілізувати під час кризи. Таким чином, економічна стійкість слугує основою, на якій будується військова міць, гарантуючи, що країни можуть підтримувати свою обороноздатність за умов невизначеності.

Економічні спади часто призводять до скорочення бюджету, що безпосередньо впливає на військове фінансування, що призводить до зниження можливостей і готовності. Наприклад, під час фінансової кризи 2008 року кілька країн, зокрема Велика Британія та Греція, зіткнулися із жорсткими заходами економії, які вимагали значного скорочення оборонних бюджетів. Ці скорочення не тільки перешкоджали зусиллям з модернізації військ, але й створювали проблеми з підтримання рівня особового складу та оперативної готовності. Взаємозв'язок між економічними кризами та викликами національній безпеці стає очевидним при розгляді випадку Греції, яка, зіткнувшись з економічною нестабільністю, за якої її військовий потенціал зменшився, що зрештою вплинуло на її здатність ефективно реагувати на регіональні загрози. Історичні прецеденти, такі як міжвоєнний період після Першої світової війни, додатково ілюструють, як економічна нестабільність може спровокувати військові невдачі. Такі країни, як Німеччина, які зіткнулися з гіперінфляцією та економічним колапсом, пережили глибоке зниження своєї військової ефективності, що сприяло зростанню екстремістських рухів і проклало шлях до Другої світової війни. Уроки, отримані з цих прикладів, підкреслюють критичну необхідність для націй підтримувати збалансований підхід до управління економікою та військової готовності, оскільки наслідки ігнорування однієї сфери можуть призвести до жаклих наслідків для національної безпеки та глобальної стабільності.

Найявно чимало історичних прикладів, які ілюструють заплутаний зв'язок між економічним відновленням і підвищенням ВМ вказуючи на те як економічне пожвавлення може посилити військовий потенціал, тоді як військова міць може одночасно сприяти економічному зростанню або, навпаки, виснажувати національні ресурси. За своєю суттю ВМ складається з кількох найважливіших компонентів, включаючи живу силу, технологічний прогрес, матеріально-технічну потужність і стратегічний потенціал. Міцна економіка забезпечує необхідні ресурси для фінансування військових ініціатив, розробки нових технологій і підтримки боєздатних ЗС. Створення НАТО продемонструвало, як економічне відновлення в Західній Європі було нерозривно пов'язане з військовими альянсами, оскільки механізми колективної оборони забезпечували безпеку, дозволяючи країнам зосередитися на економічній відбудові.

Декілька країн продемонстрували симбіотичний зв'язок між економічним відновленням і військовою експансією, продемонструвавши, як економічне зростання може сприяти модернізації військ. США, наприклад, пережили значне економічне відродження після Другої світової війни, яке супроводжувалося значним військовим розширенням. Післявоєнний бум дозволив уряду США інвестувати значні кошти в оборонні технології, сприяючи створенню передової зброї, встановленню глобальної військової присутності та формуванню стратегічних альянсів. Подібним чином економічні реформи Китаю, розпочаті наприкінці 1970-х років, мали глибокі наслідки для його військової модернізації. Коли Китай перейшов до ринково-орієнтованої економіки, він пережив безпрецедентне економічне зростання, що дозволило суттєво збільшити витрати на оборону. Ця економічна потужність дозволила Китаю посилити свій військовий потенціал за рахунок розвитку передових технологій, таких як кібервійна та проектування військово-морської сили.

Одним із наслідків впливу економічних криз є необхідність відновлення (резильєнтності) економіки з урахуванням збереження військового потенціалу країни характеризується раптовими порушеннями економічної діяльності, такими як серйозні спади виробництва, високий рівень безробіття та різке падіння ВВП. Це може призвести до бюджетних обмежень, які безпосередньо вплинуть на військові витрати та потенціал. Багато історичних прикладів, таких як Велика депресія 1930-х років, під час якої такі країни, як Німеччина та США, зіткнулися з різким скороченням військових витрат та економічного потенціалу.

Цікаво, що зв'язок між забезпеченням ВМ та економічним відновленням наявна парадоксальна динаміка. Під час економічного спаду фінансування військових потреб може спричинити навантаження на національні бюджети, відволікаючи необхідні ресурси від секторів, які можуть стимулювати економічне зростання, таких як освіта та інфраструктура. Фінансова криза 2008 року є яскравим прикладом того, як економічні потрясіння можуть змінити військові пріоритети. Після кризи США зазнали значних скорочень бюджету в різних секторах, включаючи оборону, що призвело до скорочення військових витрат приблизно на 20% протягом кількох років. Це зменшення фінансових ресурсів не тільки зупинило нові військові проекти, але й змусило Пентагон переглянути свої глобальні військові зобов'язання, що вплинуло на здатність США демонструвати свою владу на міжнародному рівні. Подібним чином криза в єврозоні підкреслила крихкість європейської військової співпраці, оскільки такі країни, як Греція та Іспанія, зіткнулися з економічними заходами економії, які змусили їх різко скоротити оборонні бюджети. Ці скорочення перешкоджали спільним військовим ініціативам і створювали напругу в альянсах всередині НАТО. На Близькому Сході постійна економічна нестабільність, посилена конфліктами та політичними заворушеннями, призвела до ослаблення військового потенціалу кількох держав.

Отже між резильєнтністю, стійкістю та ВМ існує прямий зв'язок (рис. 3).



Рисунок 3 – Схематична інтерпретація зв'язку військової могутності країни із резильєнтністю та стійкістю її економіки.

Джерело: позиція авторів

Без відновлення економіки до дошокового рівня – стійкість її довгострокового сталого функціонування стає під загрозою, а звідси – знижуються спроможності країни забезпечувати на належному рівні свою власну ВМ із-за відволікання фінансових ресурсів на подолання наслідків шоку (кризи).

За таких обставин є важливим врахування наслідків дії транснаціональних процесів, що виходять за рамки національних кордонів та служать джерелами ресурсів, знань і технологічних досягнень, які є критично важливими в умовах економічного відновлення.

Розуміння ролі цих процесів має вирішальне значення для аналізу того, як країни оговтуються від криз, оскільки вони сприяють переміщенню товарів, послуг і капіталу через кордони тощо.

Наприклад, реакція на фінансову кризу 2008 року наголосила на важливості глобальних ланцюгів постачання для стабілізації економіки. Країни, які змогли використати ці мережі, такі як Німеччина та Південна Корея, відчули відносно швидке відновлення завдяки тісній інтеграції у світові ринки.

Можливість доступу до сировини та комплектуючих з різних країн дозволила цим країнам підтримувати рівень виробництва, тим самим уникаючи серйозніших наслідків кризи, яка вдарила по менш інтегрованих економіках. Крім того, транснаціональна співпраця, прикладом якої є скоординована відповідь G20 на рецесію, спричинену пандемією, ілюструє, як країни можуть об'єднатися, щоб сформулювати політику, яка підвищить економічну резильєнтність. Обмінюючись ресурсами, знаннями та передовим досвідом, країни можуть не тільки швидше відновлюватися, але й створювати надійніші рамки для майбутніх криз.

Міжнародні організації відіграють вирішальну роль у зміцненні економік та сприянні економічному відновленню, особливо в країнах, які серйозно постраждали від криз. В тому числі такі установи, як МВФ і Світовий банк, відіграють важливу роль у наданні фінансової допомоги та програмах підтримки, адаптованих до конкретних потреб постраждалих країн. Наприклад, під час пандемії COVID-19 МВФ активував механізми екстреного фінансування, які виділили кошти більш ніж 80 країнам, дозволяючи їм вирішувати негайні проблеми охорони здоров'я та економіки. Крім того, ініціативи Світового банку, такі як кредити Міжнародної асоціації розвитку (IDA), надають пільгові позики та гранти найбіднішим країнам, гарантуючи, що вони мають необхідні ресурси для стабілізації своєї економіки. Крім фінансової допомоги, ці організації також беруть участь у технічній допомозі та ініціативах з розбудови потенціалу, спрямованих на посилення місцевого управління та інституційних структур.

Оснащуючи країни інструментами, необхідними для реалізації ефективної політики та ефективного управління ресурсами, ці організації сприяють довгостроковій стійкості. Однак ефективність цих ініціатив часто залежить від політичної волі та структурної спроможності країн-реципієнтів, що робить важливим адаптувати програми підтримки до місцевих умов для досягнення оптимального впливу. За допомогою цих багатогранних підходів міжнародні організації не тільки допомагають країнам оговтатися від економічних невдач, але й закладають основу для сталого розвитку.

Незважаючи на потенційні переваги транснаціональних процесів економічного відновлення, деякі виклики можуть підірвати їх ефективність і призвести до несприятливих результатів. Одним із значних занепокоєнь є ризик залежності від іноземної допомоги та інвестицій, що може створити коло вразливості для країн-реципієнтів. Наприклад, країни, які значною мірою покладаються на зовнішню допомогу, можуть опинитися в нестабільному становищі, нездатні проводити незалежну економічну політику або робити довгострокові інвестиції у національну промисловість.

Ця залежність може пригнічувати місцеві інновації та підприємництво, оскільки ресурси перенаправляються на задоволення потреб іноземних інвесторів або організацій з надання допомоги. Крім того, транснаціональне втручання може мати негативний вплив на місцеву економіку та ринки праці. Приплив іноземного капіталу може призвести до втрати робочих місць у традиційних секторах, оскільки багатонаціональні корпорації віддають перевагу максимізації прибутку над місцевою зайнятістю.

Аполітична та соціальна напруга, яка виникає внаслідок цих втручань, може посилити існуючу нерівність і сприяти обуренню серед місцевого населення. Випадок із Замбією, де гірничодобувні компанії критикували за погіршення навколишнього середовища та експлуатацію робочої сили, є прикладом того, як присутність іноземних організацій може призвести до соціальних заворушень. Така динаміка ілюструє складність процесів

транснаціонального економічного відновлення, підкреслюючи необхідність збалансованого підходу, який враховує як переваги глобальної співпраці, так і захист місцевих інтересів.

Висновки

Резильєнтність економіки є ключовою характеристикою, що відображає здатність економічної системи адаптуватися до змін і швидко відновлювати свої функції після негативного впливу. Вона відрізняється від стійкості, яка визначає здатність системи протистояти зовнішнім шокам і зберігати баланс без суттєвих трансформацій. Аналіз наукових теорій свідчить, що резильєнтність можна трактувати як динамічний процес, що включає здатність до гнучкого пристосування, тоді як стійкість більшою мірою акцентує увагу на збереженні поточного стану системи. З історичної перспективи можна простежити, що резильєнтність економіки сприяє забезпеченню національної безпеки, оскільки міцна економічна основа дає змогу країні підтримувати свою ВМ, при цьому економічні кризи та спади призводять до скорочення військових витрат, що може послаблювати обороноздатність. Водночас країни, що швидко адаптуються до змін, за допомогою ефективної економічної політики можуть не лише відновлювати економічне зростання, але й використовувати кризи як можливості для модернізації та технологічного прориву.

Роль транснаціональних процесів у забезпеченні резильєнтності економік також є важливим аспектом дослідження, а інтеграція у світові ринки, доступ до міжнародних інвестицій та технологій сприяють швидшому відновленню після криз. Однак надмірна залежність від зовнішньої підтримки може створювати додаткові ризики, пов'язані із вразливістю до глобальних фінансових та політичних потрясінь.

Таким чином, формування політики економічної резильєнтності має спиратися на комплексний підхід, що включає розвиток внутрішніх адаптивних механізмів, збереження стратегічного балансу між стійкістю та гнучкістю, а також раціональне використання міжнародних ресурсів. Це дозволить забезпечити довгострокову стабільність економічного розвитку та підвищити здатність країн ефективно реагувати на виклики сучасного глобалізованого світу.

Перспективами подальших досліджень доцільно встановити розроблення методики оцінювання зв'язку між резильєнтністю економіки та ВМ, дослідити механізми адаптації економічних систем до криз і вивчити роль міжнародних організацій у підтримці економічної стабільності іноземних держав.

Фінансування

Це дослідження не отримало конкретної фінансової підтримки.

Конкуруючі інтереси

Автори заявляють, що у них немає конкуруючих інтересів.

Список використаних джерел

1. Wink, R. (2014). Regional economic resilience: Policy experiences and issues in Europe. *Raumforschung und Raumordnung: Spatial Research and Planning*, 72(2), 85–91. <https://doi.org/10.1007/s13147-013-0265-4>.
2. Brown, E. D., & Williams, B. K. (2015). Resilience and resource management. *Environmental Management*, 56(6), 1416–1427. <https://doi.org/10.1007/s00267-015-0582-1>.
3. Walker, B. (2020). Resilience: What it is and is not. *Ecology and Society*, 25(2), Article 11. <https://doi.org/10.5751/ES-11647-250211>.
4. Jonas, A. E. G. (2012). Region and place: Regionalism in question. *Progress in Human Geography*,

- 36(2), 263–272. <https://doi.org/10.1177/03091325103941>.
5. National Infrastructure Advisory Council (U.S.). (2009). *Critical infrastructure resilience: Final report and recommendations*. National Infrastructure Advisory Council.
 6. Haldon, J., et al. (2021). Between resilience and adaptation: A historical framework for understanding stability and transformation of societies into shocks and stress. In *COVID-19: Systemic risk and resilience* (pp. 235–268). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-71587-8_14.
 7. Bristow, G., & Healy, A. (2017). Innovation and regional economic resilience: An exploratory analysis. *The Annals of Regional Science*, 60(5), 265–284. <https://doi.org/10.1007/s00168-017-0841-6>.
 8. MacKinnon, D., & Derickson, K. D. (2013). From resilience to re-resourcefulness: A critique of resilience policy and activism. *Progress in Human Geography*, 37(2), 53–70. <https://doi.org/10.1177/03091325124547>.
 9. De Verteuil, G., & Golubchikov, O. (2016). Can resilience be redeemed? *City*, 20(1), 143–151. <https://doi.org/10.1080/13604813.2015.1125714>.
 10. Hallegatte, S. (2016). *Economic resilience: Definition and measurement*. World Bank. <https://doi.org/10.1596/1813-9450-6852>.
 11. Вінк, Р. (ред.). (2021). *Економічна резильєнтність у регіонах та організаціях*. Springer.
 12. Rutter, M. (2005). Resilience in the face of adversity: Protective factors and resistance to psychiatric disorder. *The British Journal of Psychiatry*, 147, 598–611. <https://doi.org/10.1192/bjp.147.6.598>.
 13. Werner, E. (2003). Risk, resilience, and recovery: Perspectives from the Kauai longitudinal study. *Development and Psychopathology*, 5(4), 503–515. <https://doi.org/10.1017/S095457940000612X>.
 14. Bonanno, G. A. (2004). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely adverse events? *American Psychologist*, 59(1), 20–28. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.1.20>.
 15. Cambridge University Press. (2022). *Cambridge business English dictionary*. Cambridge University Press.
 16. Hornby, A. S. (Ed.). (2022). *Oxford advanced learner's dictionary*. Oxford University Press.
 17. Бусел, В. Т. (Ред.). (2000). *Тлумачний словник української мови (Том 1)*. Перун.
 18. Єрмоленко, С. Я., Шевченко, Л. О., & Симоненко, Т. В. (1997). *Український тлумачний словник*. Абрис.
 19. Дудко, Т., & Панько, О. (2009). *Сучасний тлумачний словник української мови*. Торсінг.
 20. Наукова думка. (2010–2023). *Словник української мови у 20 томах*. НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні.
 21. Tymchyshyn-Chemerys, J. (2019). Features of economic security of the region as a composition of national economic security. *International Scientific Journal "Internauka,"* (4). <https://doi.org/10.25313/2520-2057-2019-4-4826>.
 22. Onofriichuk, A. (2024). Роль і місце процесів забезпечення воєнно-економічної стійкості держави в системі національної безпеки: Теоретичні аспекти. *Міжнародний науковий журнал «Military Science»*, 2(3), 64–74. <https://doi.org/10.62524/msj.2024.2.3.05>.
 23. Ivanov, S. (2024). Peculiarities of economic resilience as an important scientific category for ensuring national security. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Public Administration*, 19(1), 74–79. <https://doi.org/10.17721/2616-9193.2024/19-13/22>.
 24. Скляр, Н. (2021). Поняття комплексної потужності держави при оцінці воєнно-економічної складової сектору безпеки і оборони. *Економіка та суспільство*, (27). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-19>.
 25. Study.com. (2023). Political risk in international business / Examples & analysis. <https://study.com/academy/lesson/international-corporate-finance-political-risk.html>
 26. Food Standards Agency. (2023). *Consumer insights tracker report March 2022 – March 2023*.

- <https://doi.org/10.46756/sci.fsa.her886>.
27. Wilson, J. (n.d.). The impact of the global supply chain crisis. *Imperial College London*. URL : <https://www.imperial.ac.uk/stories/global-supply-chain-crisis>
28. The White House. (2009). *The economic impact of the American Recovery and Reinvestment Act of 2009: First quarterly report*. URL : <https://obamawhitehouse.archives.gov/administration/eop/cea/Economic-Impact>
29. Alsen, A., & Veiga, F. J. (2011). How does political instability affect economic growth? *International Monetary Fund*.
30. Malloryk, A. (n.d.). Great responsibilities and new global power. *The National WWII Museum, New Orleans*. URL : <https://www.nationalww2museum.org/war/articles/new-global-power-after-world-war-ii-1945>
31. McCormick, J. M. (2000). Clinton and foreign policy. *Postmodern Presidency*, 60–84. <https://doi.org/10.2307/ji.11660139.6>.
32. U.S. Department of State. (n.d.). *Diplomacy in action*. URL : <https://2009-2017.state.gov/r/pa/ei/rls/dos/107330.htm>
33. Ng, M. (2022). State of trade 2022: The benefits of free trade agreements. *Office of the Chief Economist*. URL : <https://www.international.gc.ca/transparency-transparence/state-trade-commerce-international/2022.aspx?lang=eng>

References

- Wink, R. (2014). Regional economic resilience: Policy experiences and issues in Europe. *Raumforschung und Raumordnung: Spatial Research and Planning*, 72(2), 85–91. <https://doi.org/10.1007/s13147-013-0265-4>.
- Brown, E. D., & Williams, B. K. (2015). Resilience and resource management. *Environmental Management*, 56(6), 1416–1427. <https://doi.org/10.1007/s00267-015-0582-1>.
- Walker, B. (2020). Resilience: What it is and is not. *Ecology and Society*, 25(2), Article 11. <https://doi.org/10.5751/ES-11647-250211>.
- Jonas, A. E. G. (2012). Region and place: Regionalism in question. *Progress in Human Geography*, 36(2), 263–272. <https://doi.org/10.1177/03091325103941>.
- National Infrastructure Advisory Council (U.S.). (2009). *Critical infrastructure resilience: Final report and recommendations*. National Infrastructure Advisory Council.
- Haldon, J., et al. (2021). Between resilience and adaptation: A historical framework for understanding stability and transformation of societies into shocks and stress. In *COVID-19: Systemic risk and resilience* (pp. 235–268). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-71587-8_14.
- Bristow, G., & Healy, A. (2017). Innovation and regional economic resilience: An exploratory analysis. *The Annals of Regional Science*, 60(5), 265–284. <https://doi.org/10.1007/s00168-017-0841-6>.
- MacKinnon, D., & Derickson, K. D. (2013). From resilience to re-resourcefulness: A critique of resilience policy and activism. *Progress in Human Geography*, 37(2), 53–70. <https://doi.org/10.1177/03091325124547>.
- De Verteuil, G., & Golubchikov, O. (2016). Can resilience be redeemed? *City*, 20(1), 143–151. <https://doi.org/10.1080/13604813.2015.1125714>.
- Hallegatte, S. (2016). *Economic resilience: Definition and measurement*. World Bank. <https://doi.org/10.1596/1813-9450-6852>.
- Вінк, Р. (ред.). (2021). *Економічна резильєнтність у регіонах та організаціях*. Springer.
- Rutter, M. (2005). Resilience in the face of adversity: Protective factors and resistance to psychiatric disorder. *The British Journal of Psychiatry*, 147, 598–611. <https://doi.org/10.1192/bjp.147.6.598>.
- Werner, E. (2003). Risk, resilience, and recovery: Perspectives from the Kauai longitudinal study. *Development and Psychopathology*, 5(4), 503–515.

- <https://doi.org/10.1017/S095457940000612X>.
14. Bonanno, G. A. (2004). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely adverse events? *American Psychologist*, 59(1), 20–28. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.1.20>.
 15. Cambridge University Press. (2022). *Cambridge business English dictionary*. Cambridge University Press.
 16. Hornby, A. S. (Ed.). (2022). *Oxford advanced learner's dictionary*. Oxford University Press.
 17. Бусел, В. Т. (Ред.). (2000). *Тлумачний словник української мови (Том 1)*. Перун.
 18. Ермоленко, С. Я., Шевченко, Л. О., & Симоненко, Т. В. (1997). *Український тлумачний словник*. Абрис.
 19. Дудко, Т., & Панько, О. (2009). *Сучасний тлумачний словник української мови*. Торсінг.
 20. Наукова думка. (2010–2023). *Словник української мови у 20 томах*. НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні.
 21. Tymchyshyn-Chemerys, J. (2019). Features of economic security of the region as a composition of national economic security. *International Scientific Journal "Internauka,"* (4). <https://doi.org/10.25313/2520-2057-2019-4-4826>.
 22. Onofriichuk, A. (2024). Роль і місце процесів забезпечення воєнно-економічної стійкості держави в системі національної безпеки: Теоретичні аспекти. *Міжнародний науковий журнал «Military Science»*, 2(3), 64–74. <https://doi.org/10.62524/msj.2024.2.3.05>.
 23. Ivanov, S. (2024). Peculiarities of economic resilience as an important scientific category for ensuring national security. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Public Administration*, 19(1), 74–79. <https://doi.org/10.17721/2616-9193.2024/19-13/22>.
 24. Скляр, Н. (2021). Поняття комплексної потужності держави при оцінці воєнно-економічної складової сектору безпеки і оборони. *Економіка та суспільство*, (27). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-19>.
 25. Study.com. (2023). Political risk in international business | Examples & analysis. <https://study.com/academy/lesson/international-corporate-finance-political-risk.html>
 26. Food Standards Agency. (2023). *Consumer insights tracker report March 2022 – March 2023*. <https://doi.org/10.46756/sci.fsa.her886>.
 27. Wilson, J. (n.d.). The impact of the global supply chain crisis. *Imperial College London*. URL : <https://www.imperial.ac.uk/stories/global-supply-chain-crisis>
 28. The White House. (2009). *The economic impact of the American Recovery and Reinvestment Act of 2009: First quarterly report*. URL : <https://obamawhitehouse.archives.gov/administration/eop/cea/Economic-Impact>
 29. Alsen, A., & Veiga, F. J. (2011). How does political instability affect economic growth? *International Monetary Fund*.
 30. Malloryk, A. (n.d.). Great responsibilities and new global power. *The National WWII Museum, New Orleans*. URL : <https://www.nationalww2museum.org/war/articles/new-global-power-after-world-war-ii-1945>
 31. McCormick, J. M. (2000). Clinton and foreign policy. *Postmodern Presidency*, 60–84. <https://doi.org/10.2307/jj.11660139.6>.
 32. U.S. Department of State. (n.d.). *Diplomacy in action*. URL : <https://2009-2017.state.gov/r/pa/ei/rls/dos/107330.htm>
 33. Ng, M. (2022). State of trade 2022: The benefits of free trade agreements. *Office of the Chief Economist*. URL : <https://www.international.gc.ca/transparency-transparence/state-trade-commerce-international/2022.aspx?lang=eng>